

Drugi svezak ovdje prikazivan donosi popis župana, podžupana i plemićkih sudaca srednjovjekovnog Ugarskog Kraljevstva abecednim redoslijedom županija. Županije Erdelja i Slavonije donose se zasebno. Na početku svakog odsječka s popisima nalazi se kratki sažetak glavnih činjenica i informacija o pojedinoj županiji, glavna literatura i prethodne arhontološke zbirke, datumi i signature onih isprava koje su izdane u ime plemićke zajednice (*universitas*) županije. Iza svakog župana navode se dva para godina, pri čemu prvi par pokazuje početak i kraj obnašanja dužnosti prema podacima iz isprava, a drugi teoretske kronološke granice istog razdoblja. Teoretske kronološke granice stoga pokrivaju čitavo razdoblje, bez ikakvih prekida. Oba para datuma su u većini slučajeva slična, ali postoje i neki izuzeci. Kod svake osobe manjim slovima su napisani i drugi položaji koje su obnašali, kako je to učinjeno i u prethodnim svescima arhontologije.

Ispod svakog župana navode se i podžupani koji su istovremeno na službi. Nakon toga se donose plemićki suci (*iudices nobilium*), sa svim podacima o njihovoj službi.

U djelu ima nekoliko bilježaka: one se isključivo koriste kada autori žele pojasniti neke podatke o početku ili završetku službe ili dati više podataka o samim pojedincima.

Autori imena u knjizi pišu u obliku općenito korištenom u mađarskoj historiografiji, koji je uglavnom identičan onom u bazi podataka srednjovjekovne ugarske genealogije Pála Engela. Hrvatska imena pišu se u danas korištenom obliku, izuzev u slučajevima kada imaju općenito uobičajen oblik u mađarskoj historiografiji.

U djelu se donose dva apendixa u djelu: prvi donosi popis pisama imenovanja župana, a drugi popis poslanika županija na saborima 1503., 1505., 1517. i 1518. godine.

Posljednji dio sveska sadrži popis skraćena i kazalo imena spomenutih povijesnih osoba (bez uključivanja povjesničara iz korištene literature). Razrješenje obiteljskih odnosa biti će doneseno tek u jedinstvenom kazalu za sva tri sveska ovog dijela arhontologije u planiranom trećem svesku.

Drugi svezak posljednjeg dijela srednjovjekovne ugarske arhontologije, kao što je i prvi, a sigurno će tako biti i treći planirani svezak, važno je postignuće i bit će sigurno korišten kroz dugo vremena kako od mađarskih tako i od stranih povjesničara. Sve zahvaljujući autorima.

Éva B. Halász

Leksikon hrvatskog srednjovjekovlja, prir. Franjo Šanjek – Branka Grbavac, Školska knjiga, Zagreb 2017., 891 str.

Svrha jednog leksikona (iz grčkog λέξικ: riječ) je obrađivanje imena (osobe, toponimi, hidronimi, narodi, dinastije, i dr.), pojedinačnih apstraktnih i konkretnih pojmove te zbirnih cjelina (povijesni događaji, vjerska, društvena, politička, znanstvena, umjetnička, tehnička kretanja i dr.). Ovo prvo izdanje za srednjovjekovno razdoblje nudi i više od toga. Djelo je koncipirano u tri cjeline. U prvoj cjelini su abecedno poredane natuknice (12-735). Nalazimo imena pojedinih termina na stranima jezicima, neke su natuknice popraćene slikovnim prilogom, druge tematskim kartama, treće tabelama ili dopunskim popisima. Ukupno je obrađeno 737 leksema, od toga 51% potpada pod osobna imena (376), 14% je posvećeno vrsti dokumenata i pisama, pravnih i arhivskih koncepta (105), a 7% se tiče crkvenih ustanova, službi i rediva (54), te još oko 4% (29) o herezama i sljedbama. U preostala 24% nalaze se razni pojmovi,

narodi i civilizacije (18), kraljevi i dinastije (12), svjetovne ustanove (22) i službe (9), jezici (5), društvene skupine (17), škole mišljenja (10), koncepti (33), mjesta (10), događaji (18), ekonomski pojmovi (15), kultura u općem smislu (1) i predmeti (3). Druga je cjelina komplementarna verzija općih pojmova i zemljopisnih imena, često latinskih ili grčkih imena s prevodima na hrvatski (738-790). Iako su definicije kraće, natuknice su vrlo praktične za korisnike. Može se, primjerice, doznati današnju inačicu za zemljopisna imena kako su napisana u izvorima. Kod opće poznatog leksema *incunabula*, kao prvotisak, zgodno je usput saznati da dolazi iz naziva "povoja kojima su se oblagala dječja kolica". Ovaj drugi dio sadrži znatno veći broj pojmova od prvog i širu tematsku lepezu: najbrojnije su natuknice koje se tiču imena mjesta, potom prostorne cjeline, nalazimo i dalje definicije za narode i ljude, popisani su pojmovi vezani uz pismenost i pravne termine, funkcije i naslove, no pojačana je prisutnost raznih koncepata, definicije koje se tiču različitih umijeća, radnji, društvenih skupina, obrazovanja i gospodarstva. Naposljetku, posljednja cjelina je posve originalna i dobrodošla jer nudi usporedni tabularni kronološki pregled važnih događaji u svijetu i u Hrvatskoj od 2./3. stoljeće do Mohačke bitke 1526. godine (794-891).

U ovoj prvoj cjelini najdoprijemljiviji doprinos pružaju natuknice vezane uz arhivske dokumente: čitav niz isprava, inkunabula, epigrafskih artefakata, tekstova, razjašnjen je po prvi put u jednom zajedničkom radu, uključujući i vrste pisama u prometu u to vrijeme. Objašnjeno je zbog čega su važni za srednjovjekovnu povijest Hrvatske, prati se njihova struktura, njihovi sastavljači, doznaje se gdje se čuvaju (po ustanovama u New Yorku, Oxfordu, Parizu, i dr.), a pokoje natuknice su nadopunjene i slikovnim prilogom. Prethodni, gore napisani statistički pregled ne odražava jasno dužine tekstova za pojedine natuknice. Naime, natuknica *Knjižna kultura hrvatskog srednjovjekovlja* bogato je razrađena kroz 5,5 stranica s podnaslovima koji u danim okvirima posve omogućuju bolju spoznaju književnog ozračja tog vremena. Također, natuknica *Dalmacija*, primjerice, sa svojih 17,5 stranica je svakako sveobuhvatna koliko je to moguće za jedno pregledno djelo. Isto tako, jezgrovit i čitljiv prikaz *Artes liberales* je uzorno napisano uz didaktičku tabelu i osvrt na temeljne tekstove za studij slobodnih umijeća. Uz natuknicu *Bizant* objavljen je i dobrodošao "Popis bizantskih careva", pa je jedino šteta što se takav model nije uvijek prenio i na neke druge natuknice. Glavni urednici omogućili su razgranati i višeslojni pristup nekoj temi (karte, popise, ilustracije, podnaslovi), dali slobodu pojedinim autorima oko pisanja natuknice, i treba pohvaliti i trud na provjeri svih 737 pojmova, uz bogatstvo termina koji su samo označeni kao sinonimi nekog leksema koji je drugdje obrađen.

Naravno, u ovakvo opsežno djelo, i to prvo svoje vrste u Hrvatskoj, nisu se mogle ne potkrasti i neki neobični izbori i rješenja. Naglasak knjige bi po naslovu trebao biti oko Hrvatske i njenog srednjovjekovnog prostora. U tom danom okviru izbor i prezentacija pojedinih biografija bi mogli biti preinačeni. Jasna je nužnost biografskog osvrta na grčke filozofe iz razdoblja antike s obzirom da su njihove teorije i škole mišljenje utjecale na teološki i književni izričaj srednjeg vijeka. No, naglasak je na srednjem vijeku, pa je, čini mi se, mogla biti napravljena opća natuknica *Grčki filozofi* unutar koje bi svatko bio ukratko okarakteriziran prema svom utjecaju u srednjem vijeku, umjesto da svaki grčki filozof ima razbacanu natuknicu po knjizi. O izboru svake od 376 biografskih jedinica svatko bi mogao imati različito mišljenje, no priređivači su ponudili jedan dobar mogući izbor. U svakom slučaju, pojedine ličnosti koje nemaju svoje posebne natuknice pojavljuju se unutar šireg konteksta, pa ih korisnici mogu tako pronaći. Naravno, prilikom ponovnog izdanja, moguće je da će se trenutni izbor i dopuniti ili

modificirati. Naime, s obzirom da je to prvo izdanje ovakve leksikografske forme u Hrvatskoj, za vjerovati je da će imati veliki uspjeh, te da će stoga biti potražnje i za novim izdanjem.

Sabine Florence Fabijanec

Dinko Šokčević, *Hrvatska od stoljeća sedmog do danas*, Durieux i Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2016., 686 str.

Autor knjige *Hrvatska od stoljeća sedmog do danas* Dinko Šokčević rođen je u Baji u Mađarskoj 1960. godine. Školovanje je završio u Budimpešti, a studirao je i u Mađarskoj i na sveučilištima u Zagrebu i Novom Sadu (u ondašnjoj Jugoslaviji). Diplomirao je 1987. godine, a od 1990. počinje raditi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Janus Panonius u Pečuhu gdje je i doktorirao 1999. godine na temu *Slika Mađara kod Hrvata u razdoblju od 1861.-1918. godine*. Suradnik je Znanstvenog zavoda Hrvata u Mađarskoj i vanjski suradnik Hrvatskog instituta za povijesti i Instituta za povijest Mađarske akademije znanosti u Budimpešti. Od 2014. do kraja 2017. godine bio je prvi ravnatelj je Mađarskog instituta u Zagrebu. Ujedno je i dugogodišnji vanjski suradnik Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, na kojima je predavao brojne kolegije iz povijesti Mađarske, upravo u razdoblju od najstarijih vremena pa sve do moderne povijesti.

Knjiga je podijeljena je na *Riječ urednika* (XV) i *Uvod* (1-9), te na šesnaest većih poglavlja koja se potom dijele na više manjih potpoglavlja.

U prvom poglavlju *Geografski položaj Hrvatske i njezine regije* (9-13), autor opisuje položaj Hrvatske, dužine granica prema susjednim državama, nabraja planine i rijeke, floru i faunu te broj stanovnika. U drugom poglavlju pod nazivom *Antička baština* (13-18), koja se dijeli na još tri potpoglavlja autor opisuje Ilire, Kelte, Grke i Rimljane na prostoru Hrvatske, pojavu kršćanstva te krah rimskog svijeta.

Sljedeće poglavlje zove se *Podrijetlo Hrvata, hrvatska etnogeneza i dolazak Hrvata u domovinu* (20-33), a dijeli se na osam potpoglavlja u kojima se govori o dolasku Slavena, podrijetlu hrvatskog imena, dolasku Hrvata u domovinu i idejama o podrijetlu Hrvata. Četvrto poglavlje *Ranosrednjovjekovna hrvatska država* (32-57), govori o prapočecima hrvatske države, prihvatanju kršćanstva, osnivanju kneževine te ranosrednjovjekovnom hrvatskom društvu.

Peto poglavlje pod nazivom *Hrvatsko-ugarska državna zajednica u srednjem vijeku (1102.-1526.)* (60-115), u 26 potpoglavlja ukratko opisuje povijest zajedničke države s Mađarima u srednjovjekovnom razdoblju s kritičkim osvrtom na sve najbitnije događaje koji su se događali u tom povijesnom razdoblju.

Šesto poglavlje *Ostatci ostataka, Hrvatska, Slavonija i Dalmacija u 16. i 17. stoljeću* (121-176), dijeli se na 17 potpoglavlja u kojima se opisuje život, gospodarstvo i promjene koje su zadesile Hrvatsku u tom periodu te oslobodilačke ratove s konca 17. stoljeća.

Sedmo poglavlje pod nazivom *Polagano ožvoljavanje i teritorijalna rascjepkanost sudbina područja hrvatskog etnika u 18. stoljeću* (180-200), dijeli se na sedam potpoglavlja u kojima se opisuje ukratko položaj Hrvatske nakon turskih ratova, vraćanje života u Slavoniju, te jozefinske reforme i Hrvati. U oba poglavlja dosljedno se, kao i u prethodnim cjelinama, propituju i svi aspekti hrvatsko-mađarskih odnosa.